

**Liudmyla Shatalova, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
Senior Researcher of the Department of Entrepreneurship Development
State Organization
«Institute of Market and Economic & Ecological Researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Odesa, Ukraine**

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-529-7-20>

DEMOGRAPHIC UPHEAVALS AS A RESULT OF HOSTILITIES IN UKRAINE

ДЕМОГРАФІЧНІ ПОТРЯСІННЯ ЯК НАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

В 2024 р. в світі мали місце 56 активних конфліктів [1]. На жаль, це значення є найбільшим з моменту закінчення Другої світової війни. Значення глобального індексу миру, що розраховується Інститутом економіки та миру з 2008 р., протягом останніх 17 років зменшилось на 4,5 відсотка, що підтверджує наближення кінця епохи глобалізації та початку епохи глобальної фрагментації на фоні зростання войовничості країн.

В 2024 р. Україна за значенням глобального індексу миру посіла сумне 159 місце із 163, опинившись між Демократичною республікою Конго і Афганістаном [1]. В умовах затяжної воєнної агресії сусідньої країни громадяни України втрачають можливості задоволення потреб найнижчих рівнів ієрархічної системи потреб А. Маслоу, що яскраво віддзеркалюється в негативних явищах і процесах в демографічній сфері. В 2024 р. рівень смертності населення в Україні перевищив рівень народжуваності в 2,8 разів. За офіційними даними було зареєстровано 495 тис. смертей, а народжень – лише 176,78 тис., тобто має місце депопуляція населення [2]. Природне негативне зростання населення України в 2024 р. відбулось на фоні виїзду за кордони України близько 500 тис. осіб. Таким чином, лише в 2024 р. Україна втратила 818,22 тис. осіб дорогоцінного населення. Станом на 1 січня 2022 р. чисельність наявного населення України склала 41,2 млн осіб [3], в липні 2024 р. на територіях, на яких органи державної влади здійснювали свої повноваження у повному обсязі, – 31,1 млн осіб [4]. Таким чином, за 3 роки російської агресії втрачено чверть населення (людських ресурсів) України. За оцінками експертів, 1,3-3,3 млн українців із тих, що виїхали за межі України, можуть не повернутися назад [4]. За ради

об'єктивності слід зазначити, що протягом перших трьох десятиліть незалежного існування України чисельність її населення скоротилась на п'яту частину, зменшившись від 51,8 млн осіб в 1990 р. до 41,9 млн осіб в 2020 р. [3].

Дивлячись на демографічну ситуацію крізь призму теорії поколінь, можна констатувати, що від жорстоких воєнних дій проти українського суспільства постраждали найбільше діти та онуки представників покоління так званих бебі-бумерів. Закономірним є питання про те, чи з'явиться в повоєнній Україні нове покоління бебі-бумерів? Відповідь на зазначене питання є функцією багатьох змінних, які лежать в площині повоєнного відновлення України.

На жаль, в українському суспільстві наслідки воєнних дій залишаться глибокими шрамами на десятиліття. Негативний вплив зменшення чисельності трудових ресурсів в Україні посилюється структурними зрушеннями негативного характеру в демографічній сфері. Фактичні втрати чоловіків працездатного віку, що стали на захист нашої держави, мають катастрофічні наслідки в соціально-економічній сфері, оскільки вони представляють найбільшу частину економічно активного населення, створюючи додану вартість і генеруючи попит на внутрішніх ринках. Більш того, українське суспільство має забезпечити соціальний захист та(або) адаптацію до трудової діяльності чоловікам, які втратили працездатність в ході воєнних дій. Водночас, на фоні загибелі чоловіків на фронті, питома вага жінок серед тих, хто виїжджає за кордон, превалює над долею чоловіків в силу об'єктивних причин. Тривожною є також тенденція зменшення кількості молодих людей, які мають виходити на ринок праці, але виїжджають за кордон і створюють пропозицію робочої сили в сусідніх державах. В 2023 р. порівняно з 2021 р. кількість хлопців у віці 20 років зменшилась на 130 тис. і склала 70 тис. осіб, кількість дівчат у віці 20 років зменшилась на 150 тис. і склала 50 тис. осіб [5]. Виїзд молодих людей за межі України обумовлений факторами, що лежать в безпековій площині. Водночас їх неповоротність створює численні загрози майбутньому українського суспільства, оскільки саме вони – носії здатності до інновацій та креативності [5]. Деформація статево-вікової структури населення матиме наслідком прискорене старіння населення. Вже сьогодні доля осіб пенсійного віку складає третину українського суспільства.

Світовий досвід повоєнного відновлення держав свідчить про необхідність визначення стратегічних структуроутворюючих галузей економіки, які, забезпечуватимуть відтворення знищених та пошкоджених інфраструктурних, житлових, господарських об'єктів, а також виготовлятимуть продукцію, яка буде затребуваною на світових ринках. Експортно-орієнтовані галузі економіки повинні виробляти

продукцію з високою доданою вартістю, що забезпечить створення робочих місць і формування податкової бази для наповнення бюджетів всіх рівнів, створюючи імпульси для економічного розвитку України. Досягнення зазначених цілей можливе лише за умови нарощення компетентнісного потенціалу робочої сили та використання сучасних цифрових технологій.

Зусилля представників органів державної влади потрібно фокусувати на створенні високотехнологічних робочих місць, відбудові житлового фонду, наданні населенню повноцінних медичних і освітніх послуг, відбудові інфраструктурних об'єктів. Сучасні цифрові технології стануть інструментом, що розірве замкнуте коло низької продуктивності праці і, як наслідок, – низького рівня оплати праці в Україні.

Успіх повоєнного відновлення України залежатиме від її інституційної спроможності. Після закінчення Другої світової війни в європейських країнах були створені інститути та інституції, які пройшли випробування часом і стали запорукою успішності повоєнної відбудови держав, що зазнали руйнувань. Соціальний діалог і довіру в суспільстві можна відродити лише дотриманням встановлених правил всіма членами суспільства. Отже, інституційні структури в Україні повинні стати дієвими, а не симулякрами, що їх імітують.

Література:

1. Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2024. URL: <http://visionofhumanity.org/resources>
2. Інтерфакс-Україна. Число померлих в Україні у 2024 р. перевищило число народжених у 2,8 рази. 31.01.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1044575.html>
3. Державна служба статистики України. Населення України за 2021 р.: демографічний щорічник. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 р. № 922-р. Урядовий кур'єр. 2024. 04 жовтня.
5. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/otsinka-rol-i-demo-grafichnogo-faktoru-dlia-ekonomichnogo-zrostannia-ta-povoienного-vidnovlennia>